

Pompoenen, hazenschade en het labyrinth der regelingen

Gesprek met boerin Mia Salomons uit Dronten

door Alexandra Gabrielli

Mia Salomons (1950) is de laatste oogst aan het afwerken. De schuren zijn leeg, de machines verkocht, de houten kisten voor de pompoenen en een enkele tractor wachten nog op een nieuwe eigenaar. Mia stopt er na dertig jaar mee. Haar man, Wim Salomons (1948) ging haar in 2001 al voor. Hij was na veertig jaar “uitgeboerd”, zegt hij. De passie was verdwenen, het werk een sleur geworden. Wim was zijn vader opgevolgd die vanuit het noorden van Nederland naar de Flevopolder was getrokken voor een nieuwe start in de jaren zestig. Ook Mia stamt uit een boerengeslacht. Haar ouders kwamen uit Limburg naar de Flevopolder. De horizon reikt ver in Dronten, en vanuit het woonhuis eindigt je blik bij de dijk langs het Ketelmeer. Staande op de dijk, heb je onbelemmerd zicht op de boerderij. De windmolen op het erf slaat zijn wieken die dag in januari in hoog tempo in het rond. Als messen snijden ze door de grijze lucht. De wind loeit af en toe - er is storm op komst - als Mia aan tafel in de keuken vertelt dat ze ophoudt met het boerenleven vanwege de regelgeving.

Mia: “Toen Wim ophield stonden we voor de keuze wat we zouden gaan doen, de boerderij verkopen, of zou ik nog doorgaan? De boerderij is mijn passie en toen Wim stopte werd ik de boer. Ik wilde heel graag verder gaan en heb het bedrijf omgeschakeld. Vroeger verbouwden we aardappelen, granen - tarwe, haver, gerst - uien, kool, kruiden, asperges en pompoenen. We hadden ook veel koeien, we waren een biologisch-dynamisch gemengd bedrijf van zeventig hectaren. Omdat ik geen werknemer wilde, heb ik de koeien later weggedaan en ben ik minder producten gaan verbouwen, aardappelen, granen, pompoenen en een enkele kruidensoort. Met hulp van Wim voor een à twee dagen in de week kon ik doorgaan.

Maar toen ik begon, deed zich gelijk iets voor met de regelgeving, nu zes jaar geleden, waardoor ik moest gaan procederen. Het betrof een zogenaamde niet toegekende extensiveringspremie vanwege een buiten onze schuld gemaakte fout. Koeien hebben een bepaalde hoeveelheid hectaren weidegrond nodig, maar Natuurmonumenten, waarvan we de grond huurden, had een hectare te weinig op het pachtcontract geschreven als waar de koeien in werkelijkheid op liepen. Die vergissing hebben we niet kunnen corrigeren. Wat er op papier stond, gold als waar. Ik heb geprobeerd te bewijzen hoe de situatie werkelijk was - en Natuurmonumenten gaf de onjuiste hoeveelheid hectaren ook toe - maar men zei doodleuk op het Ministerie van Landbouw in Den Haag dat we de subsidie niet kregen. Ik heb een bezwaarschrift ingediend, dat werd afgewezen, waarna de advocaat zei dat we geen enkele kans maakten. Ik ben niet gaan procederen, maar het niet toekennen van de subsidie had veel meer gevolgen dan een keer een premie mislopen, want dat jaar is een referentiejaar geworden voor de toeslagrechten gedurende twaalf jaar”.

De aanvaring met de bureaucratie over de extensiveringspremie was een voorbode van wat komen ging. Bureaucratie lijkt wel een alom tegenwoordige, autonome kracht, ongrijpbaar en ondoorgrondelijk, zoals uit Mia's relaas blijkt:

”Elk jaar oogstten we pompoenen. Je kan tot juli door het veld lopen, daarna zijn de ranken zo hoog gegroeid dat je de vruchten onderaan niet meer kunt zien. Door het veld lopen kan dan ook niet meer, want de kans op schade aan de vruchten is erg groot. Pompoenen hebben een heel dicht bladerdek. Toen we de pompoenen wilden oogsten in het najaar van 2002 zag ik dat ze aangevreten waren door hazen. Dat gebeurde voor de eerste keer na twaalf jaar pompoenen telen. Ik heb het Faunafonds gebeld en verteld dat er schade was van een haas. Zulke schade kunnen we vergoed krijgen. Men vroeg mij: ‘Wat hebt u daartegen gedaan, om schade van de haas te voorkomen?’ Ik antwoordde dat ik nog nooit een haas had gezien en nooit eerder last had en er dus ook niets tegen had gedaan. Ik kreeg snel bericht. Ik kwam niet in aanmerking voor schadevergoeding, want ik had geen stappen ondernomen om schade te voorkomen. In de brief stond ook nog wat ik had moeten doen. Ik heb een bezwaarschrift ingediend en uitgelegd dat je van te voren niet kunt zien of vermoeden dat er hazenschade is. Mijn bezwaren werden afgewezen”.

Om schade aan gewassen, aangebracht door dieren, vergoed te krijgen dient de boer afweermiddelen, vogelverschrikkers of een knalapparaat, aan te brengen en ruim van te voren, in het voorjaar, een ontheffing voor het afschieten van schade veroorzakende diersoorten aan te vragen. Omdat Mia dat allemaal niet had gedaan, werd haar verzoek om schadeloosstelling afgewezen.

Het jaar daarop, in het voorjaar van 2003 diende Mia, haar les intussen geleerd hebbend, een verzoek in om ontheffing voor het afschieten van een haas bij de Provincie Flevoland, voor het geval hij schade zou toebrengen aan de pompoenen.

Op het verzoek kwam geen reactie. Mia belde enkele malen en vroeg waar de ontheffing bleef? Zij vernam dat haar verzoek voor advies bij het Faunafonds lag, maar kreeg verder

Mia Salomons in de moestuin

nooit een antwoord noch een inwilliging van haar verzoek.

Dat jaar was er geen schade. Het jaar daarop diende Mia, het zekere voor het onzekere nemend, weer een verzoek tot ontheffing in.

Op dat verzoek kwam wel een reactie van de Provincie Flevoland met de mededeling dat Mia geen ontheffing kon aanvragen; dat kon alleen de Faunabeheereenheid in de provincie doen. En zo'n ontheffing wordt alleen verstrekt aan een Faunabeheereenheid op basis van een goedgekeurd Faunabeheerplan. Zo'n plan was in de maak en zou medio mei gereed zijn. Maar, de Faunabeheereenheid wilde uiteindelijk geen aanvraag tot ontheffing indienen op grond van de te geringe kans op grote schade aan de gewassen.

(Een Faunabeheereenheid beheert de wildstand, maakt plannen en voert overleg. De eenheid heeft jachtopzieners in dienst; zij werken samen met de jagers).

Wel had Mia zelf al maatregelen getroffen om schade te voorkomen of te beperken door plaatsing van vogelverschrikkers en een knalapparaat, en het strooien van mestkorrels rondom het perceel. Ook ging Mia regelmatig naar het pompoenveld om eventuele hazen af te schrikken.

In juli van 2006 zag Mia een haas op de weg. Ze verwittigde de Faunabeheereenheid en vroeg of deze een ontheffing wilde aanvragen. Maar eerst moest worden onderzocht of er hazen waren en hoeveel. Teneinde daarachter te komen observeerden jachtopzieners en jagers gedurende een dag en een nacht de omgeving. De haas werd gesignaleerd, maar de Faunabeheereenheid vond het niet nodig om voor die enkele haas een ontheffing aan te vragen. Per slot van rekening is de wildstand gediend met verantwoord beheer en jagers schieten niet zo maar dieren af. Later bleek dat de Faunabeheereenheid toch een ontheffing had moeten aanvragen voor het geval er schade zou zijn.

Het werd najaar, tijd voor de oogst, en Mia constateerde een behoorlijke schade aan de pompoenen:

“Ik heb direct een schadeformulier ingevuld. Dat is veel werk. Een schadeformulier van het voorgaande jaar kun je al niet meer gebruiken, dat wordt niet geaccepteerd. Ik schreef dat ik ontheffing had aangevraagd, maar dat de ontheffing niet verleend was. Ik vulde alles netjes in.

Voorschrift is ook dat er een taxateur komt om de schade op te nemen voordat je gaat oogsten. We hadden die middag gepland voor de oogst, het was droog weer. Ik kreeg bericht dat men iemand zou sturen, en dat gebeurde ook, op zaterdagochtend. Diezelfde dag ontving ik, na vertrek van de taxateur, een brief van het Faunafonds dat ik niet in aanmerking kwam voor schadevergoeding omdat ik geen ontheffing had aangevraagd..... Tja, zo blijf je bezig..... Ik moet elk jaar een ontheffing aanvragen, die ik niet krijg, maar ik moet het wel doen, anders krijg ik geen schadevergoeding, en ik krijg geen schadevergoeding omdat mijn verzoek tot ontheffing niet wordt ingewilligd..... Goed, ik heb een bezwaarschrift ingediend en wacht nu op bericht wanneer de hoorzitting zal plaatsvinden. De Faunabeheereenheid staat achter mij en geeft toe dat ik alles heb gedaan wat mogelijk is. Maar, het Faunafonds blijft beweren dat ik een ontheffing had moeten aanvragen, elk jaar weer. Alles bij elkaar gaat het om een bedrag van twaalfhonderd euro”.

Volgens Wim is het Faunafonds een club waar geen goed garen mee te spinnen is, een bastion waar je niet doorheen komt. Vroeger was het allemaal veel makkelijker. Wim:

“Je kon jagers inhuren om op je land te jagen. Als je faunaschade had zei je tegen hen dat ze de schade niet voldoende voorkomen hadden en vroeg je hoe schadeloosstelling geregeld kon worden. Je maakte een afspraak en ze betaalden een deel van de schade uit. Er was samenspraak. Nu zit je formulieren voor niets in te vullen”.

Wim voegt eraan toe dat echt niet alle schade vergoed hoeft te worden en niemand vraagt om de laatste haas af te schieten: “Het is hartstikke leuk, een haas!”

Op brieven die Mia naar het Bestuur van het Faunafonds en het Ministerie van Landbouw stuurde in 2003 en 2004 over de “onwerkbaar situatie” is door niemand gereageerd: “Het spijt me zeer te moeten constateren dat er als boer niet meer te werken valt met alle regels en bureaucratische zaken eromheen”. Er kwam zelfs nooit een bevestiging van ontvangst.

Mia zucht nog eens: “De respectloze regelgeving heeft ertoe geleid dat ik besloten heb te stoppen met boerin zijn. Aan deze manier van boeren wil ik niet meer meewerken. Ik kan niet voldoende werken met de dingen die nodig zijn, bezig zijn met de grond, de planten en de dieren. Ik ben teveel tijd kwijt met papieren invullen en brieven schrijven. Bijna drie jaar geleden heb ik het besluit genomen. Ik ging naar Wim toe en zei: we gaan kijken naar een opvolger, ik stop ermee. Ik heb geen spijt van mijn besluit, want het is alleen nog maar erger geworden de afgelopen jaren. Wat te denken van het besluit dat we geen vuurtje meer op de boerderij mogen stoken. Wie bedenkt zoiets? Op de boerderij ga je in de winter opruimen, restjes stro en hooi, plankjes. Dat verzamel je in de loop van het jaar en op een gegeven moment maak je een bult en stook je het op”.

Ik vraag aan Mia of de nieuwe maatregel wellicht uit milieu-overwegingen is voortgekomen?

Maar dat is niet zo:

“Nee, het milieu is er niet mee gediend. Ik moet nu zestig kilometer rijden om het afval weg te brengen. Hooi en stro is bedrijfsafval en we moeten het naar Emmeloord brengen. Het is toch krankjorem? Je mag alleen nog snoeihout opstoken. Dat is hout uit de singel rondom de boerderij. Struiken en bosjes moet je regelmatig snoeien. Om te kunnen stoken moet je een vergunning aanvragen bij de gemeente Dronten. Dan ontvang je een bevestiging van het aanvragen van de vergunning, vervolgens krijg je de vergunning en daarin staat minutieus beschreven hoe wij boeren, die dit werk al honderden jaren doen, een vuur moeten stoken. Er staat dat je alleen op een van tevoren afgesproken dag mag branden van tien tot vijf uur en niet in het weekeind. Als ik bijvoorbeeld nu zou willen branden, dan moet ik eerst gaan telefoneren. Een uur later word ik teruggebeld - inmiddels is de brandweer verwittigd - met de mededeling dat ik

kan beginnen. Maar als boer werk je normaal gesproken overdag, je bent bezig en vindt dan opeens tijd om op te ruimen. Je wilt bijvoorbeeld stoken in het weekeind, maar dat mag niet want dan zijn er geen ambtenaren om te controleren. Het vooraf vergunning vragen werkt ook belemmerend. Dit is geen werken op de boerderij. Je werk is ingebouwd in je systeem, je doet iets als het nodig is, van jezelf uit. Ons vakmanschap wordt te grabbel gegooid. De boeren lopen hier allemaal tegenaan”.

Maar is het niet zinnig voorschriften te hebben om te voorkomen dat de boer onder ongunstige weersomstandigheden gaat stoken?

Mia: “Maar daar houd je als boer toch al rekening mee? Het gaat verdorie om een kleine bult, het gaat hier niet om een hooibult. Mijn buurman noemt dergelijke maatregelen: boertje pesten. Hij stopt er ook mee, omdat hij 65 is geworden, maar hij was de regelgeving ook zat.

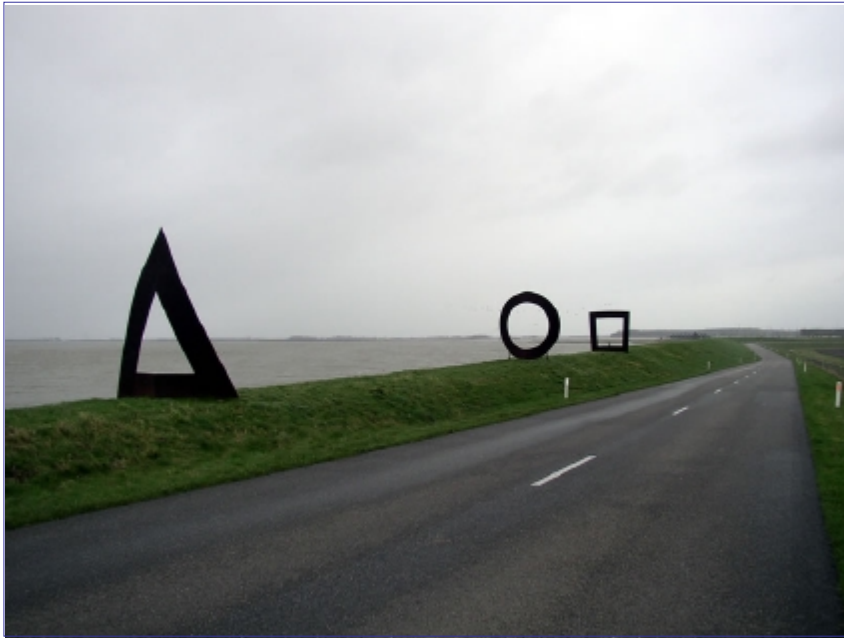
De jongeren vinden de regels minder erg. Het landbouwbeleid is gericht op grootschaligheid en dat schijnt nodig te zijn voor een financieel gezond bedrijf.

Grootschalige landbouw betekent dat de boer meer manager wordt en dat hij meer werk door loonwerkers of personeel moet laten doen.

De toekomstige boerengeneratie is manager en werkt op bedrijven die ik ‘staatsbedrijven’ noem, omdat ze zich moeten houden aan de regels van de supermarkt, het Ministerie van Landbouw en de Europese Unie.

Kijk, zeg ik altijd, een boer, een onderwijzer, een verzorgende en een bouwvakker zijn praktische mensen. Ze werken met het leven. De boer met de natuur, de onderwijsgevende met het kind, de verzorgende met de zieke en de bouwvakker met materialen. En het leven bepaalt, zeg maar, hoe je moet werken, waaraan je aandacht moet besteden. Dat wijst zichzelf. Daar haal je je wijsheid van. Een onderwijzer is afhankelijk van hoe het kind is. Hij zegt niet: ik moet vandaag dat en dat leren, maar hij kijkt waartoe het kind in staat is. Vaklui zijn mensen die hun gezond verstand gebruiken. Dat is belangrijk in een maatschappij. Gezond verstand hebben en praktisch zijn, dat je werkt in het nu, met materiaal, met het leven en niet vanaf papieren. Zo krijg je een gezonde maatschappij. Nu hebben we een maatschappij met bovenlagen, controles, beleidsmakers, supermarkten die denken dat alles maakbaar is. Maar dat is niet zo. We zijn afhankelijk van de omstandigheden, van de natuur, van het kind, de zieke, het materiaal. We kunnen tot op zekere hoogte manipuleren, dat klopt. We kunnen in een kas een tropisch klimaat aanbrengen, maar op een gegeven moment houdt het op. Er zijn grenzen. Mensen krijgen een burn-out en als we onze grenzen niet stellen en de grond, de dieren en de planten overvragen, krijg je grote problemen. De intensieve veehouderij is een voorbeeld. Er komen steeds meer dierziekten en met de planten is het ook al begonnen. We kunnen het zien omdat we zo lang geboerd hebben. Aardappelen zijn veel sneller ziek dan vroeger, je moet steeds meer spuiten in de gangbare landbouw. We zien onze grenzen niet. Grond kan niet eindeloos geven, dieren niet, planten niet en mensen ook niet. Er zal helaas op korte termijn niet veel veranderen in onze houding, ben ik bang. Er zijn mensen die een houding hebben aangenomen van laat maar gaan, waar maak ik me druk om? Als ik nog jong was zou ik proberen de supermarkten te omzeilen en de producten direct vanaf de boerderij verkopen. De supermarkt dicteert en zegt: over twee dagen moet ik dat product hebben en als we zeggen dat we het land niet op kunnen vanwege het weer zegt de supermarkt: niets mee te maken”.

Op de dijk langs het Ketelmeer, grenzend aan het bouwland van de boerderij staat een groot stalen sculptuur, “Dijk”, met drie oervormen, een cirkel, een vierkant en een driehoek, gemaakt door de in Nederland wonende Engelse kunstenaar Cyril Lixenberg (1932).

“Dijk”, stalen sculptuur van Cyril Lixenberg, 1988, Ketelhaven/Dronten

Wim en Mia zijn kunstliefhebbers en deden regelmatig mee aan diverse kunstprojecten op hun land. Behalve de drie stalen vormen op de dijk, in 1988 langs het meer geplaatst, werden de drie vormen een jaar later plat op het bouwland naast de dijk aangebracht, zodat je ze staande op dijk in het land zag liggen.

Een ander project betrof “De witte stad”, gebouwd in 1991 op het middenstuk van het bouwland door studenten van de kunstacademie te Kampen. “Het was net of je op Marakesj keek”, zegt Mia:

“Het bouwwerk heeft er voor drie maanden gestaan in de zomer. Er was gras rondom aangebracht, er was een tentoonstellingsruimte en een theatertje. Iedereen genoot ervan. Het toppunt van bureaucratie beleefden we toen. Op een dag kwam er een gemeenteambtenaar van Bouw- en Woningtoezicht en hij vroeg ons of we een bouwvergunning hadden...”

Mia is nog niet klaar met de bureaucratie. Ze laat me een lijstje zien met Verbandsvoorschriften en een controleformulier voor telers van groenten en fruit van zes pagina's lang. “Al die regels”, zegt ze, “zijn er om supermarkten te vrijwaren van schadeclaims van klanten. Stel dat ze een spijker tussen de groenten vinden. Als we aardappelen uitzoeken voor de fabriek mogen we geen vleeskleurige pleisters gebruiken, maar enkel felgekleurde om ze makkelijk terug te vinden als je er een kwijtraakt. En kijk hier eens, wat te denken van de perceelsgeschiedenisbeheerformulieren? En wat vind je van het voorschrift dat wij verplicht zijn te vragen aan de man die de combine komt brengen of hij hem wel heeft schoongemaakt na gebruik bij onze buurman? Alsof wij boeren daar niet aan denken. Dat zijn dingen die een boer normaal doet”.

“Wat moet ik bijvoorbeeld met de bepaling dat een poes niet in de schuur mag komen, omdat hij daar zou kunnen gaan plassen”, valt Wim bij: “Hoe moet je de muizen dan weghouden? Je gaat vergif strooien. De kans dat er vergif tussen de producten komt lijkt me erger dan de plassende poes. Ja, we lachen er wel om, om zulke regels, maar ondertussen. We moeten leven in een papieren werkelijkheid”.

In september 2007 is de boerderij van Mia en Wim er niet meer. Het land is al verkocht op krap veertien hectaren na, een stukje grond dat het echtpaar in de toekomst misschien gaat omvormen tot een natuurgebied. Hun opvolger begint met een grootschalig melkveebedrijf.

Mia en Wim Salomons

Wim heeft inmiddels een nieuw beroep geleerd, hij is massage-therapeut.

Mia loopt te broeden op verschillende plannen.

Op de valreep herinnert ze zich een van de kunstprojecten op hun land: "Wim en ik hadden in 2004 in het gras een heel groot labyrint gemaakt waar je wel een kwartier lang doorheen kon lopen. In het hart van het labyrint stond een object van de Drontense kunstenaar Michel Bongertman. Toeschouwers op de dijk, kijkend naar de mensen zag je denken: wat zijn die almaar rondjes lopende mensen daar toch aan het zoeken? Het was een koddig gezicht vanuit de verte....."

Januari 2007

www.beroepseer.nl
